

Олесневич О.М.

аспірант 073 менеджмент
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
o.olesnevych@kneu.dp.ua
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8313-6901>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ «ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ»

Olesnevych Oleksandr

graduate student 073 management,
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman
o.olesnevych@kneu.dp.ua
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8313-6901>

CONCEPTUAL BASIS OF THE FORMATION OF THE «ENTREPRENEURIAL UNIVERSITY»

Анотація. У статті розкрито різні наукові погляди на визначення підприємницького університету, висвітлено специфіку екосистеми формування підприємницького ВНЗ, подано відмінності поміж звичайними (класичними) та підприємницькими навчальними закладами. Додатково висвітлено чинники появи підприємницького університету, наведено історичні передумови формування підприємницьких ВНЗ, а також причини виникнення концепції підприємницьких університетів, проаналізовано фактори трансформації ВНЗ у підприємницькі. У статті наведено визначення терміна академічного капіталізму як впливового чинника формування підприємницьких університетів. Також охарактеризовано основи підприємництва та їх синтез у трансформаційний процес зі створення підприємницьких університетів. У ході дослідження концептуальних основ окреслено пріоритети розвитку сучасних ВНЗ із метою їх подальшої трансформації, наведено сучасні чинники зовнішнього і внутрішнього середовищ їх функціонування.

Ключові слова: академічний капіталізм, ВНЗ, трансформація, підприємництво, інновації, університет.

Abstract. The article reveals different scientific views on the definition of an entrepreneurial university, highlights the specifics of the ecosystem of the formation of an entrepreneurial university, presents the differences between ordinary (classical) and entrepreneurial educational institutions. In addition, the factors of the emergence of an entrepreneurial university are highlighted. The author provides the historical prerequisites for the formation of entrepreneurial universities, as well as the reasons for the emergence of the concept of entrepreneurial universities. The author analyzed the factors of transformation of universities into entrepreneurial ones. The article defines the term academic capitalism as an influential factor in the formation of entrepreneurial universities. Also, the author characterized the basics of entrepreneurship and their synthesis into the transformational process of creating entrepreneurial universities. In the course of researching the conceptual foundations,

the author also outlines the development priorities of modern universities with the aim of their further transformation, and provides modern factors of the external and internal environment of their functioning.

Keywords: academic capitalism, universities, transformation, entrepreneurship, innovations.

JEL Classification A13, D21, L20, L31

Вступ. З розвитком світових глобалізаційних процесів класичні моделі формування вищої освіти не дозволяють університетам бути успішними в умовах жорсткої ринкової конкуренції, побудованої переважно на необхідності впровадження постійно змінних потреб суспільства в інноваційних технологіях. Бертон Р. Кларк одним із перших науково обґрунтував об'єктивні умови трансформації системи вищої освіти, відмінною рисою яких є поєднання викладацької, науково-дослідної, інноваційної й підприємницької діяльності, здійснюючи комерціалізацію знань.

У провідних університетах США наразі «відбувається друга академічна революція», яка знаменується переходом від парадигми знання як суспільного блага, до стадії «академічного капіталізму», з комерціалізацією академічних досліджень та їх результатів, інтеграцією академічного та підприємницького секторів.

Оскільки в економічній теорії освіта виступає суспільним інститутом, то найхарактерніші риси розвитку ВНЗ та їх місце в економіці країни описує інституційна економічна теорія. Так, відповідно до даної економічної теорії економіка виступає сукупністю інститутів, що утворюють державу та функціонують задля розвитку добробуту населення. З розвитком інституційної економічної теорії, окремого місця заслуговує концепція постіндустріального суспільства Д. Белла, а центральним рушієм розвитку суспільства є пріоритет науки і наукових знань, перехід від виробництва товарів до виробництва послуг, переважання серед працівників професійних фахівців і техніків тощо. Тобто окреслюється необхідність наукового розвитку, а джерела розвитку зосереджуються в основному в університетах і науково-дослідних установах, а не в колишніх індустріальних корпораціях.

Дослідженням концептуальних засад підприємницьких університетів займалися багато науковців, у тому числі Крісман Дж., Хайнс Т., Фрейзер С., Едковіц Х., Ділл Д., Рьопке Й., Константінов Г., Філонович С., Вілльямс Д., Якоб М., Лундквіст М., Хеллсмарк Х., Субоцький Г. Проте єдиної думки щодо формулювання визначення, умов функціонування та особливостей наукова спільнота так і не сформувала. А отже, уніфікація теоретичних і практичних напрацювань на рахунок концептуальних основ підприємницьких університетів та його особливостей функціонування і є метою даної статті.

Результати. Методологічною основою концепції підприємницького університету, розуміння його ролі в житті сучасного суспільства є концепція підприємницького університету Б. Кларка, а також концепція потрійної спіралі Г. Іцковіца, у рамках якої підприємницький університет є драйвером розвитку усієї моделі, що об'єднує державу, бізнес співтовариство і університети. Б. Кларк визначає підприємницький університет через сукупність умов (характеристик), яким такий заклад вищої освіти має відповідати. Серед них: посилене направляюче ядро (адміністрація), розширена периферія розвитку (що припускає ви-

соку міру децентралізації), диверсифікована база фінансування, стимульовані академічні структури та інтегрована підприємницька культура [1, с. 21-26].

Г. Іцковіц під підприємницьким університетом розуміє вищий навчальний заклад, що, крім традиційних джерел фінансування, активно розробляє та використовує патенти, наукові дослідження та інші напрями договірної співробітництва з приватними підприємствами як дієві інструменти розширення джерел фінансування та притоку інвестицій до університету. Невід'ємною складовою місії сучасного університету, за Іцковіцем Г., є капіталізація знань [2].

Константинов Г. Н. і Філонович С. Р. виділяють три ключові характеристики підприємницького університету: генерація знань (постійна робота над створенням нових дослідницьких методів і вивченням нових галузей знань); розвиток інноваційних методів викладання з використанням новітніх досягнень науки і практики; впровадження знань в практику [3, с. 54].

Основними причинами виникнення концепції підприємницьких університетів на Заході стали такі проблеми:

- перехід від елітарної до масової вищої освіти, що супроводжується зниженням вимог як при вступі, так і в процесі навчання [3, с. 50; 3, с. 200];
- зростання чисельності закладів вищої освіти і конкуренції між ними;
- постійне зростання знань, яке випереджає потенціал освітніх ресурсів, які як відмічав Кларк Б., йдуть, в основному, на підтримку існуючого стану, а не на стимулювання й підтримку інновацій та змін [1, с. 203];
- суттєве скорочення державного фінансування.

Кларк Б. стверджує, що «сьогодні національний та регіональний уряди не стануть фінансувати масову вищу освіту на тому ж рівні, як й елітарні в минулому [1, с. 201].

Ураховуючи сучасні тенденції в освітній сфері, передумовою формування концепції підприємницького університету є поняття академічного капіталізму. Існує кілька причин розвитку академічного капіталізму. По-перше, університети починають працювати в умовах скорочення державного фінансування, що породжує необхідність пошуку диверсифікованих джерел фінансування їх бюджетів, у тому числі внаслідок взаємовигідного партнерства з приватним сектором. По-друге, в умовах поглиблення глобалізаційних процесів бізнес-структури для утримання лідерських позицій на внутрішньому та зовнішніх ринках укладають з університетами комерційні договори на виконання науково-дослідних інноваційних розробок з метою їх впровадження в реальному секторі економіки. Саме спільні інтереси університетів і бізнесу викликали «другу академічну революцію», сприяючи розвитку стратегічної моделі підприємницьких університетів.

Термін «підприємницький університет» наразі немає сталого та єдиного визначення, проте в табл. 1 наведено найвживаніші варіанти поняття в науковому обігу вченими і фахівцями сфери академічного (університетського) підприємництва.

Згідно із висновком Романовського О. [16], підприємницький університет — це вищий навчальний заклад, який систематично докладає зусиль з подолання обмежень у трьох сферах: генерації знань, викладанні та впровадженні знань у практику шляхом трансформації внутрішнього управління та модифікації взаємодії із зовнішнім середовищем. Константинов Г. і Філонович С. [3] вважають, що «підприємницький університет — це вищий навчальний заклад, який систе-

матично докладає зусиль із подолання обмежень у трьох сферах: генерації знань, викладанні й перетворенні знань у практику, шляхом ініціації нових видів діяльності, трансформації внутрішнього середовища і модифікації взаємодії із зовнішнім середовищем».

Таблиця 1

ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНА «ПІДПРИЄМНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Автор	Визначення підприємницького університету (ВНЗ)
Ецковіц Х.	Університети, які розглядають нові джерела фінансування як патенти, дослідження в рамках договорів і вступ у партнерство (кооперацію) з приватним підприємством
Крисман Дж., Хайнс Т., Фрейзер С.	Підприємницький університет спонукає (сприяє, включає в себе) «створення нових підприємств університетськими професорами (викладачами), технічними співробітниками або студентами
Ділл Д.	Трансфер (передача) університетських технологій визначається як формальне зусилля заробити на університетських дослідженнях шляхом приведення (впровадження) результатів досліджень у життя як комерційних підприємств (капіталізація університетських досліджень). У свою чергу, формальні зусилля визначаються як організаційні одиниці з прямою відповідальністю за просування (промоцію, сприяння) передачі технологій
Кларк Б.	Підприємницький університет активно прагне до інновацій у своїй роботі. Він хоче суттєво змінити характер діяльності організації для того, щоб виявитися у майбутньому у більш сприятливому положенні. Підприємницькі університети прагнуть стати «стійкими» університетами і важливими самостійними гравцями. Підприємливість інститутів одночасно можна вважати процесом і результатом
Рьопке Й.	Підприємницький університет може означати три речі: сам університет, як організація, стає підприємницьким; члени університетського викладацького складу, студенти, співробітники перетворюють себе якимось чином у підприємців; а також взаємодія університету з зовнішнім середовищем, «структурний зв'язок» між університетом і регіоном слідує підприємницькому духу
Субоцький Г.	Підприємницький університет характеризується більш щільним партнерством університету з бізнесом, більшою відповідальністю працівників (співробітників) за доступність зовнішніх джерел фінансування, а також менеджерським ідеалом інституційного управління, керівництва (лідерства) та планування
Кірбі Д.	Перебуваючи у серці (центрі) будь-якої підприємницької культури, підприємницькі університети мають можливість здійснювати інновації, розпізнавати і створювати можливості, працювати в команді, приймати (брати на себе) ризики і відповідати на виклики часу
Якоб М., Лундквіст М., Хеллсмарк Х.	Підприємницький університет заснований як на комерціалізації (традиційно або історично створених курсів подальшої освіти, консультаційних послуг і розширенні діяльності), так і на комодитизації (поширенні патентів, продажі ліцензій або заснуванні студентами стартапів)
Вільямс Д.	... не більше, ніж продавець послуг у галузі знань ...
Константінов Г., Філонович С.	Підприємницький університет — це вищий навчальний заклад, який систематично докладає зусиль із подолання обмежень у трьох сферах — генерації знань, викладанні і перетворенні знань у практику — шляхом ініціювання нових видів діяльності, трансформації внутрішнього середовища і модифікації взаємодії із зовнішнім середовищем

Джерело: створено автором на основі даних [4–7; 8–15].

Палатніков Д. і Ратманова Є. [17] визначають підприємницький університет як «навчальний заклад, що здійснює впровадження та зміцнення інноваційної підприємницької культури, як у рамках управлінського процесу вишу, так і власне навчального».

Шульце П. [18] у своїх працях вказує на два шляхи реалізації підприємницької функції університету — перший напрям пов'язаний з підготовкою майбутніх бізнесменів, людей, готових заснувати та нести відповідальність за власну справу. Другим напрямом є підприємницька діяльність самого університету, тобто створення бізнес-інкубаторів, технопарків, дочірніх фірм і тому подібне. Існують різні підходи і погляди щодо віднесення підприємницько-орієнтованих університетів, бізнес-коледжів і бізнес-шкіл до підприємницьких. Наведемо приклад різних підходів до класифікації підприємницьких ВНЗ (рис. 1) і їхніх ознак (рис. 2).

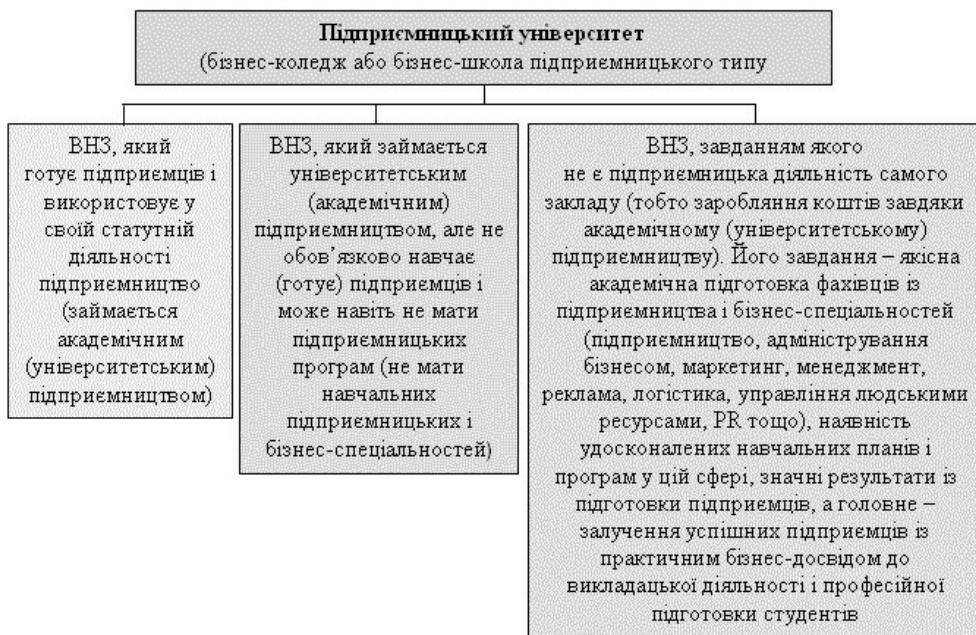

Рис. 1. Приклад різних підходів до визначення університетів і коледжів як підприємницьких ВНЗ

Джерело: створено автором на основі даних [18].

Заклади вищої освіти є суб'єктами формування шляхів реагування на соціальні та економічні потреби, які виникають у суспільстві. Таке формування охоплює багато напрямів: діяльність у сфері розвитку можливостей працевлаштування випускників; розробка способів підвищення соціальної та академічної мобільності, та забезпечення ширшого доступу до вищої освіти, зокрема для груп соціально незахищених верств населення; забезпечення тактичного та стратегічного внеску в економічне зростання країни та регіональний розвиток; розробка шляхів стимулювання створення нових підприємств та інновацій у сучасних підприємствах [21].

Рис. 2. Ознаки підприємницьких ВНЗ

Джерело: створено автором на основі даних [9].

Складність сучасного соціально-економічного середовища в умовах глобалізаційних викликів постійно ставить нові комплексні завдання перед закладами вищої освіти. Не всі з них вимагають прямих відповідей або повинні бути вирішені закладами вищої освіти. Проте у сукупності вони ставлять питання про поточну форму і структуру сфери освіти. Деякі вчені закликають до «глибокої, радикальної та термінової трансформації» [22], ставлячи під сумнів, зокрема, актуальність традиційних концептуальних та організаційних моделей закладів вищої освіти.

Підприємництво та інноваційність закладу вищої освіти постають передумовами вирішення згаданих завдань і можуть мати багато різних форм. Існує низка способів прояву закладами вищої освіти підприємницьких та інноваційних здібностей під час формування своїх стратегій і практичній їхній реалізації, до яких належать [23–27]:

- заклади вищої освіти можуть проявляти підприємницькі та інноваційні здібності в управлінні ресурсами та побудові організаційної спроможності;
- у способі залучення зовнішніх суб'єктів до керівництва та управління установою;
- як впроваджуються в їхню діяльність цифрові технології;
- як створюється та розвивається синергія між викладанням, дослідженнями та їхньою соціальною ефективністю;
- як здійснюється сприяння підприємництву через освіту та підтримку бізнесу, а також обмін знаннями для підвищення інноваційного потенціалу наявних підприємств.

Ключовим тут є те, що ці здібності проявляються на інституційному рівні. Нові завдання, що ставляться перед сучасним суспільством, та можливості, що надаються усім секторам економіки шляхом постійного розвитку цифрових технологій, також впливають на вищу освіту [28; 29].

Фактично Організація економічного співробітництва та розвитку визначає, що цифрове перетворення та, пов'язані із цим можливості, є основою, каталізатором та передумовою розвитку підприємницького та інноваційного закладу вищої освіти [30].

Оновлена програма ЄС щодо вищої освіти [32] наголошує на необхідності вирішення закладами вищої освіти питання цифрової трансформації, впровадження стратегії цифрового навчання та використання потенціалу цифрових технологій для забезпечення ефективної роботи своїх співробітників і навчання студентів.

Подальший План дій з цифрової освіти об'єднує різноманітні поточні ініціативи та містить низку нових заходів, що стосуються трьох основних пріоритетів, що мають важливе значення для інклюзивних, комплексних, ефективних і результативних систем вищої освіти [31]:

- розширення меж використання цифрових технологій викладання і навчання;
- розвиток релевантності цифрових навичок і компетенцій;
- удосконалення систем освіти шляхом оптимізації аналізу даних і прогнозування.

Двома основними аспектами сутнісної характеристики підприємництва є те, що воно стосується як окремих осіб, так і організацій, а також інноваційних ресурсів, прогнозів і створення цінності [33]. Підприємництво має історичну присутність в ініціативах реформи вищої освіти, сприяючи систематичній міждисциплінарності знань, зменшенню перепон у поєднанні навчання та досліджень, залученні зовнішніх суб'єктів до організації відповідних процесів у закладах вищої освіти [22].

Поточну форму і структуру сектора вищої освіти визначають основні проблемні аспекти та рішення, що приймаються для їхнього вирішення і здійснюються в таких напрямках:

- досягнення фундаментальних змін у створенні знань — створення знань на основі фундаментальних наукових досліджень;
- реорганізація викладання та навчання — проблемне викладання;
- забезпечення релевантності та доступності прикладних і фундаментальних досліджень (підтримка наукових ініціатив, розробка наукових проєктів, залучення науково-педагогічного персоналу та студентів до розробки та реалізації науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт);
- підвищення рівня зайнятості випускників і виховання «підприємців» — розробка бізнес-планів і стартап-проєктів із широким залученням студентів;
- оптимальне використання цифрової трансформації — розробка інформаційно-комунікаційної системи;
- розбудова партнерства — системний пошук нових партнерів для реалізації спільних наукових проєктів;
- впровадження стратегічної інтернаціоналізації — системна участь у міжнародних спільних наукових проєктах;

- сприяння реалізації стартапів через систему вищої освіти;
- подолання фінансових обмежень шляхом участі у грантових конкурсах і підготовки інноваційних наукових та бізнес-проектів.

Ключові характеристики розвитку підприємницьких та інноваційних закладів вищої освіти також представлені кількома функціональними категоріями в HEInnovative і можуть бути підсумовані таким чином [34]:

- лідерство та менеджмент є двома критичними та необхідними факторами у розвитку підприємницьких та інноваційних закладів вищої освіти;
- організаційний потенціал: фінансування, люди, стимули. Підприємницькі та інноваційні заклади вищої освіти постійно розвивають свій організаційний потенціал;
- викладання і навчання підприємницькій діяльності вимагають набагато більшого, аніж стандартні підручники і звичайні навчальні заняття;
- підготовка та підтримка підприємців повинна бути забезпечена стратегією навчання та навчальним середовищем, що були б здатними забезпечити цільову підтримку для студентів і персоналу, спрямованих на створення бізнесу;
- необхідною є цифрова трансформація та спроможність вирішувати всі проблемні завдання сучасних закладів вищої освіти за допомогою цифрового середовища;
- інтернаціоналізація є важливим показником якості вищої освіти;
- забезпечення вимірювання впливу певних практик на підприємницький та інноваційний вищий навчальний заклад.

Досягнення та підтримка наведених категорій функціонування може мати значні наслідки для інституційного середовища. Загальна інституційна структура має бути сформована з метою постійної оптимізації міждисциплінарного навчання та реалізації наукових досліджень, що будуть орієнтовані не лише на поточні проблеми, а й на вирішення довгострокових проблемних питань стратегічного планування. Вітчизняні заклади вищої освіти та їхні підрозділи, можуть бути організовані таким чином, щоб зруйнувати традиційні дисциплінарні шаблони та стимулювати підприємництво й інновації з метою їхньої інтеграції у практику вищої освіти [35].

Академічне підприємництво набуває розвитку наприкінці індустріальної епохи (у 1980-ті роки) як стратегія комерціалізації наукових знань. Метою його утворення є комерціалізація результатів наукової діяльності, тобто отримання прибутку. У сучасній науковій фаховій літературі термін «академічне підприємництво» як спосіб комерціалізації наукових розробок вживається вченими у різних значеннях. Але при цьому всі вони погоджуються, що академічне підприємництво є способом передачі знань і технологій від наукової та освітньої сфер до приватного бізнесу, що сприяє підвищенню інноваційності та конкурентоспроможності економіки, особливо в секторі малих і середніх підприємств [35].

Академічне підприємництво є однією з найбільш актуальних тематик останнього часу в галузі розвитку інноваційно-орієнтованої економіки і додаткових інструментів системи вищої освіти, адже воно дає змогу подолати академічний розрив між закладами вищої освіти і практикою впровадження інновацій, виділити найактивніших представників і дати їм плацдарм для здійснення найсмисливіших ідей.

Головними завданнями академічного підприємництва є [37, с. 71-73]:

- продукування і капіталізація нових знань;

- широке розповсюдження нових знань і прогресивних технологій;
- розвиток інноваційної діяльності закладів вищої освіти;
- розробка та реалізація концепцій і впровадження технологій інноваційно-го економічного та соціального розвитку країни;
- внесок у національне економічне зростання;
- розвиток і розповсюдження академічного підприємництва в інтелектуальній галузі;
- сприяння ефективному навчанню підприємців і розвитку підприємницької освіти;
- сприяння фінансовій самодостатності і незалежності закладів вищої освіти, підвищенню рівня матеріального забезпечення професорсько-викладацького складу та інших співробітників закладів вищої освіти.

У табл. 2 наведено ознаки підприємницьких університетів.

Таблиця 2

ОЗНАКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Фокус	Виявлені фактори впливу на розвиток	Основні висновки
Трансфер технологій від університетів до промисловості	Розвиток інформатики, молекулярної біології та матеріалознавства Політика уряду, спрямована на підвищення віддачі від досліджень, що фінансуються державою. Створення спін-оффів	Передача технологій передбачає соціальні звичаї, законні права та економічні інтереси. Нова місія університетів ставить перед ними нові вимоги та ставить питання про роль дослідницького університету в розвинутих економіках
Комерціалізація університетських винаходів у ліцензуванні	Якість викладачів, особливо в галузі інженерії. Умови фінансового ринку (S&P 500, процентна ставка). Диверсифікація джерел доходу. Повернення від венчурного капіталу	Якість винахідника та розробки, кількість розкриттів інформації в офісі трансферу технологій (ТТО), вік ТТО, співвідношення промислової та федеральної підтримки досліджень, а також темпи зростання S&P500 позитивно і суттєво пов'язані з ліцензуванням. Повернення до венчурного капіталу і відсоткова ставка має негативний і значний вплив на ліцензування
Шляхи трансформації до підприємницького університету	Диверсифікований дохід університету. Розширена периферія розвитку. Прийняття культури підприємництва	Проблема конкуренції на ринку знань змушує університети бути ефективними. У конкурентному середовищі репутація має життєво важливе значення, і державний шлях не підходить для зустрічі зі змінами
Механізми підтримки академічного підприємництва	Створення Спін-оффів. Фінансова підтримка. Інкубатори або наукові парки. Поділ між академічними й управлінськими компетенціями	Початкове фінансування для підтримки нових компаній є корисним, але може завадити економічній ефективності, якщо кошти зберігаються протягом тривалого часу. Об'єкти корисні, коли використовуються як мережевий інструмент, але також перешкоджають економічній ефективності, коли він використовується просто для економії коштів

Фокус	Виявлені фактори впливу на розвиток	Основні висновки
Стимулювання підприємництва викладачів	Переконання про місію ВНЗ. Політика заохочення університету. Етичні проблеми з академічного капіталізму. Академічна якість	Особисті переконання індивіда щодо належної ролі університетів є найважливішим прогностичним фактором його поведінки. Академічна якість і важливість політики для передачі технологій також є критичними факторами участі в передачі технологій. Конфлікт інтересів і конфлікт зобов'язань може зменшитися кількість спін-оффів.
Університет як бізнес	Промислове фінансування досліджень. Ринкова модель У. Інтереси, що керують дослідженнями в підприємницькому університеті	Неконтрольована та/або нерегульована взаємодія між підприємницьким університетом і галуззю може завдати шкоди знанням, дослідженням і суспільству, покладаючись на об'єктивність університети

Джерело: створено автором на основі даних [38].

Підприємницькі університети функціонують під впливом формальних і неформальних факторів навколишнього середовища, що розглядаються як рамкові основи (англ. framework — каркас, структура). Так, під формальними інституціональними факторами (формальними інститутами) розуміються правила, створені і підтримувані спеціально уповноваженими особами (державними чиновниками). Під неформальними інституціональними факторами (неформальними інститутами) звичайно розуміють загальноприйняті умовності та етичні кодекси поведінки людей. Інститут у цьому контексті розглядається не як ВНЗ, а як сукупність норм права, що охоплюють певне коло суспільних постанов.

До *формальних інституціональних чинників* доцільно віднести організаційну структуру ВНЗ та уряд навчального закладу (вищий адміністративно-управлінський склад), заходи з підтримки у ВНЗ стартапів, а також наявність і розмаїття університетських освітніх програм і курсів із підприємництва. До *неформальних інституціональних чинників* доречно віднести ставлення ВНЗ (усіх типів його співробітників, студентів та їхніх батьків і спонсорів) до підприємництва, місце предмету з підприємництва у ВНЗ (методика викладання, інтенсивність, ефективність і якість навчання, зацікавленість у підприємницькому навчанні тощо), а також рольові моделі, кейсові студії (розгляд, розбір і вивчення практичних ситуацій, практичних випадків із реального бізнесу), ділові ігри, стажування і систему академічних університетських нагород і заохочень [38].

Отже, окреслені концептуальні рамки функціонування підприємницьких університетів слугують підґрунтям для пошуку можливих напрямів щодо розвитку інституції та оптимізації її діяльності, одночасно слугуючи картами (мапами), що надають інструментарій для впровадження змін після емпіричних досліджень. Концептуальні рамки є максимально наближеними до емпіричних досліджень, а тому їм притаманна зміна форм, на які впливають питання та/або проблеми дослідження, в число яких входять [38]:

– ініціативне початкове розвідування (пошук) або пошукові дослідження;

- опис або описові дослідження;
- вимірювання;
- прийняття рішень;
- пояснення;
- прогноз;
- робоча гіпотеза;
- описові категорії;
- практичні ідеальні типи;
- моделі дослідження операцій;
- формальні гіпотези тощо.

Умови функціонування підприємницьких ВНЗ формують загальне поняття академічного підприємництва. Ураховуючи, що підприємницькі ВНЗ є одним із суб'єктів академічного підприємництва, останнє таким чином, сприяє розвитку підприємств (приватний бізнес), підвищенню рівня інноваційності країни та формуванню її конкурентних переваг. Активізація зусиль у галузі академічного підприємництва позитивно впливатиме на зростання кількості робочих місць і зайнятості населення; розвиток регіональної інфраструктури; підвищенні рівня життя населення; зменшення витрат державного бюджету, пов'язаних із безробіттям; збільшення надходжень до державного бюджету. Через академічне підприємництво заклад вищої освіти стає агентом промислових інновацій, технологічного, економічного і соціального розвитку, особливо у контексті зростаючої, заснованої на знаннях економіки та глобалізації [45].

Важливим критерієм необхідності активного розвитку академічного підприємництва є низький рівень потреби в результатах дослідницької діяльності науковців на практиці [46]. Це призводить до знецінення наукових напрацювань і здобутків, а діяльність вчених звужується виключно до забезпечення освітнього процесу. Безумовно, викладацька діяльність є також важливим аспектом розвитку інтелектуальної складової суспільства та економіки, проте в даний час слід створити дієвий механізм комерціалізації ідей та знань творчих людей країни, який би забезпечив самореалізацію молоді та монетизацію освіти. Тому на часі є розвиток академічного підприємництва, яке б дозволило здобувачу та випускнику реалізувати переваги, побачити цінність освіти та усвідомити можливості її конвертації в успіх, кар'єру та фінансові показники через розгляд у турбулентному ринковому середовищі стосовно майбутніх, а не теперішніх ринків.

Сьогодні між науковцями та практиками ведеться активна дискусія, яка стосується розробки механізму формування вітчизняного академічного підприємництва, дослідження шляхів його подальшої підтримки, розвитку та вдосконалення. Проте одні вважають це важливим фактором формування інноваційної конкурентоспроможності економіки країн, інші ж наголошують на важливості фундаментального значення вищої школи і вважають, що це просто перетворить освітні заклади на бізнес-структури [38].

Контраргументом для науковців і практиків, що що виступають проти академічного підприємництва є самозабезпеченість більшості ВНЗ і така діяльність лише покращить їх результати роботи як у фінансовому, так і в науковому плані. Цей контраргумент підкреслюється тим, що сучасні інновації формуються на стику наук, формуючи нові наукові категорії та відкриття.

Більшість вітчизняних наукових розробок не є вчасно запатентованими та впровадженими в практичне застосування, що привело до передачі права власності на ці відкриття й винаходи науковцям із інших країн, які вчасно змогли їх представити світовій спільноті та впровадити в реалізацію. Такий досвід є яскравим прикладом необхідності кооперації фахівців різних галузей, сфер діяльності, представників влади, бізнесу, наукових та освітніх організацій для розвитку інноваційного потенціалу економіки. Визначну роль в цій взаємодії має як фундаментальна, так і прикладна наука. Остання спрямована на отримання якісно нового знання, а результати фундаментальних досліджень потребують підтримки для їх впровадження, що забезпечить розвиток академічного підприємництва.

Окремої уваги заслуговує поява новітніх економік, зокрема, таких як економіка знань, цифрова економіка, *sharing economic*, цифрова освіта і науки тощо. Тому академічне підприємництво є засобом реалізації університетського потенціалу у регіональному та глобальному вимірах [38]. Зміна звичної моделі університетської професійної діяльності та усвідомлення того, що університети є повноцінними та значущими елементами ринкової структури дозволяє включитися в глобальну наукову конкуренцію.

Інтеграція освіти в процеси глобалізації неминуча, оскільки це проявляється у розвитку освіти як експортної галузі через розширення ринку міжнародних освітніх послуг. Прогресуючий характер глобалізаційних процесів стимулює розвиток транснаціональної освіти, що підвищує мотивацію отримати освіту за кордоном або пройти стажування в інших країнах. Проте не надто розповсюдженим є таке явище як мобільність професорсько-викладацького складу до інших країн. Постійна необхідність процесу навчання та підвищення кваліфікації, інтернаціоналізація навчальних планів, робота над кваліфікаціями короткого циклу, стимулювання освіти впродовж життя з одного боку вирішить проблему обмеженості географічної та професійної мобільності, а з другого — дозволить розвиватись академічному підприємництву [37].

Іншим фактором розвитку академічного підприємництва є необхідності активного вдосконалення корпоративної підприємницької культури академічних установ, яка визначатиме існуючі зобов'язання та очікування від впровадження такого виду діяльності та мінімізує командні ризики, і як результат матиме значний вплив на формування власного бренду академічного підприємництва [38].

Розширення автономії навчальних закладів, скорочення державного фінансування стимулює їх до пошуку доступних зовнішніх джерел фінансування — пошук диверсифікованих джерел фінансування своєї статутної академічної діяльності через співпрацю із промисловістю через патенти, дослідження, комерціалізацію наукових розробок і створення компаній, побудованих на інтелектуальній власності чи ноу-хау [38]. Проте досвід показує, що часто сучасна наука стає заручником корисливих інтересів правлячої еліти (власників капіталу), адже сам ринок не може гарантувати справедливого суспільства. Тому є потреба в дослідженні можливих регуляторних і законодавчих ініціатив.

Висновки. Отже, сучасний стан розвитку закладів із надання освітніх послуг вищого ступеня (ВНЗ) ілюструє нагальну необхідність впровадження основ підприємницького університету. Так, підприємницьким університетом можна вважати той, що включає регенерацію нових знань та їх комерціалізацію, впро-

вадження інноваційних методів навчання та автономне фінансування з урахуванням видачі ліцензій і патентів, а також наявність розвиненої власної інфраструктури.

Розвиток академічного капіталізму, як першооснова формування та функціонування підприємницького університету, має на меті розвиток не лише інституції, а також персоналу. Тому важливим чинником успішної трансформації є підтримка та фінансування штату працівників ВНЗ.

Поява новітніх економічних наук зумовлює потребу, з одного боку, у необхідності запровадження підприємництва як базової компетентності у вищій освіті, а з другого — в академічному підприємстві як засобу реалізації освітнянського потенціалу у регіональному та глобальному вимірах.

Позитивний досвід провідних зарубіжних підприємницьких ВНЗ є корисним для вивчення в умовах українських реалій, може слугувати зразком підприємницької і ділової активності для вітчизняних ВНЗ, підтверджувати необхідність ділової співпраці університетської (академічної) науки із промисловістю (бізнесом) за дієвої підтримки влади.

Комерціалізація знань сприяла перетворенню їх на товар, підвищила цінність інтелектуального капіталу і викликала необхідність валютизації наукових знань, зокрема, через комерціалізацію наукових досліджень у формі академічного підприємництва. Академічне підприємництво визначається залежно від різних критеріїв, разом з тим об'єднуючою складовою є визнання комерціалізації наукових знань як його основи. Форма і способи передачі наукових знань можуть бути різними, але комерційна (підприємницька) складова є визначальною в розумінні академічного підприємництва.

Слід зазначити, що функціонування підприємницьких ВНЗ у сучасних реаліях створює академічний капіталізм, що являє собою форму підприємництва та комерціалізації результатів діяльності в сфері науки, освіти та науково-освітнього обслуговування в умовах ринкових відносин. Дослідження розвитку та діяльності інституції академічного капіталізму підсилює необхідність та ефективність їхньої діяльності, відчутні успіхи в укріпленні свого фінансового стану і матеріально-технічної бази. Майже всі дослідницькі підприємницькі ВНЗ вирізняються своєю незалежністю від джерел фінансування, впливають на місцеве економічне зростання, а деякі — на економічні та науково-технологічні здобутки націй.

Література

1. Кларк Б.Р. Створення підприємницьких університетів: організаційні напрямлення трансформації. — М.: Вид. дім держ.ун-ту — Вища школа економіки, 2011. — С. 200.
2. Іцковіч Г. Потрійна спіраль. Університети — підприємства — держава. Інновації в дії: монографія / Г. Іцковіч; пер. з англ. під ред. А.Ф.Уварова. — Томськ: вид-во Том. держ. ун-ту систем упр. і радіоелектроніки, 2010. — 237 с.
3. Константинов Г. Н., Філонович С. Р. Що таке підприємницький університет / Г. Н. Константинов, С.Р. Філонович // Теоретичні і прикладні дослідження, 2007. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: vo.hse.ru/attachment.aspx?Id=76.
4. Chrisman J., Hynes T., Fraser S. Faculty Entrepreneurship and Economic development: The Case of the University of Calgary. // Journal of Business Venturing, July 1995. — Volume 10. — Is. 4. — Pp. 267-281.

5. Clark B.R. *Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformations*. Oxford: Pergamon-Elsevier Science, 1998. — 180 p.
6. Dill D. University-industry entrepreneurship: the organization and management of American university technology transfer units. // *Higher Education*, 1995. — Vol. 29, No. 4. — Pp. 369-384.
7. Etzkowitz H. Entrepreneurial Scientists and Entrepreneurial Universities in American Academic Science. // *Minerva*, 1983. — Vol. 21. — Is. — 2-3. — Pp. 198-233.
8. Etzkowitz H. Research groups as 'quasi firms': the invention of the entrepreneurial university. // *Research Policy*, 2003. — Vol. 32. — Is. 1. — Pp. 109-121.
9. Jacob M., Lundqvist M., Hellsmark H. Entrepreneurial transformations in the Swedish University system: the case of Chalmers University of Technology. // *Research Policy*, 2003. — Vol. 32. — Is. 9. — Pp. 1555-1569.
10. Kirby D.A. *Entrepreneurship.UK*: Maidenhead, McGraw-Hill Higher Education, July 2002. — 360 p.
11. Röpke J. The Entrepreneurial University. Innovation, academic knowledge creation and regional development in a globalized economy. // Department of Economics, Philipps-Universität Marburg, Germany, September 16, 1998. — p. 2 (15 p.).
12. Röpke J. The Entrepreneurial University, Innovation, academic knowledge creation and regional development in a globalized economy. Working Paper Department of Economics, Philipps-Universität Marburg, Germany, 5.1.2000. — p. 3 (19 p.).
13. Williams G. *The Enterprising University: Reform, Excellence and Equity*. / Edited by Gareth Williams. Buckingham [England]; Philadelphia, PA: Society for Research into Higher Education: Open University Press, 2003. — 193 p.
14. Subotzky G. Alternatives to the Entrepreneurial University: New Modes of Knowledge Production in Community Service Programs. // *Higher Education*, December 1999. — Vol. 38. — No. 4. — Pp. 401-440.
15. Романовський О.О. Економічна доцільність існування інноваційних підприємницьких університетів / О.О. Романовський // *Економіка та держава*. — 2011. — № 10. — С. 4—8.
16. Палатніков Д. Е., Ратманова Є.В. Перспективи і проблеми інноваційної діяльності вищих учбових закладів. URL: http://yuratiso.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=361Itemid=50 — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://yuratiso.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=361Itemid=50
17. Schulte P. The entrepreneurial university: a strategy for institutional development // *Higher education in Europe*. — V. 29. — P. 187—193.
18. Barnett, R. (2000), «University knowledge in an age of supercomplexity», *Higher Education*, 40, pp. 409-422.
19. Barber M., K. Donnelly and S. Rizvi (2013), «An avalanche is coming. Higher education and the revolution ahead», Institute of Public Policy Research, London.
20. Shattock, M. (2003), *Managing Successful Universities*. Buckingham: SRHE and Open University Press.
21. Perkman, M., et al., (2013), «Academic engagement and commercialisation: A review of the literature», *Research Policy* 43, pp. 423-442.
22. Oldham, G.R. & Da Silva, N., (2015), The impact of digital technology on the generation and implementation of creative ideas in the workplace. *Computers in Human Behavior*, 42, pp.5—11.
23. Maunter, G. (2005), «The Entrepreneurial University. A discursive profile of a higher education profile», *Critical Discourse Studies*. 2 (2), pp. 95-120.
24. Gibb, A.A. (2002), «In pursuit of a new 'enterprise' and 'entrepreneurship' paradigm for learning: creative destruction, new values, new ways of doing things and new combinations of knowledge», *International Journal of Management Reviews* 4(3), pp. 233-269.

25. Fitzgerald, M. et al., (2013), Embracing digital technology. MIT Sloan Management Review, pp.1–12
26. Oldham, G.R. & Da Silva, N., (2015), The impact of digital technology on the generation and implementation of creative ideas in the workplace. *Computers in Human Behavior*, 42, pp.5–11.
27. OECD (2017), Key Issues for Digital Transformation in the G20., (January), p.163.
28. Sclater, N., & Mullan, J. (2017), Learning analytics and student success — assessing the evidence. URL: <https://www.jisc.ac.uk/reports/learning-analytics-in-higher-education>
29. European Commission (2017). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a renewed EU agenda for higher education, Brussels, 30.5.2017. COM(2017) 247 final. URL: https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/he-com-2017-247_en.pdf
30. Калетнік, Г.М., Адамчук, В.В., Булгаков, В.М. (2017). Стан та основні перспективи підготовки висококваліфікованих інженерних та наукових кадрів в галузі агроінженерії. *Техніка, енергетика, транспорт АПК*. № 1 (96). С. 5-15.
31. Розвиток академічного підприємництва в закладах вищої освіти та наукових установах України: Круглий стіл (м. Київ, 16 травня 2019), відп. ред. Д.Ю. Чайка. — К., 2019. — 128 с.
32. Гаранджа І. Я. Академічне підприємництво як напрям формування інноваційного вектору розвитку національного господарства / І.Я. Гаранджа // *Управління економічними процесами на макро-і мікрорівні: проблеми та перспективи вирішення: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих вчених*, 11-12 квітня 2014, Національний університет «Львівська політехніка». — Львів, 2014. — С. 15-16.
33. Жуков С. А. Академічне підприємництво як фактор підвищення ефективності підприємств і формування інноваційного потенціалу економіки України / С. А. Жуков // *Вісник Приазовського державного технічного університету*. Серія: Економічні науки. — 2017. — № 33. — С. 65-74.
34. Clark B.R. *Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformations*. Oxford: Pergamon-Elsevier Science, 1998. — 180 p.
35. Guerrero-Cano M., Kirby D., Urbano, D. A literature review on entrepreneurial universities: An institutional approach. Working Paper Series, 06/8. / Business Economics Department. Autonomous University of Barcelona, June 2006. — 28 p.
36. O'Shea R.P., Chugh H., Allen T. J. Determinants and consequences of university spin-off activity: A conceptual framework. // *Journal of Technology Transfer*, 2008. — Vol. — 33. — No. 6. — Pp. 653–666.
37. Rothaermel F. T., Agung S. D., Jiang L. University entrepreneurship: a taxonomy of the literature. // *Industrial and Corporate Change*, 2007. — Vol. 16. — Is. 4. — Pp. 691–791.
38. Sporn B. Building Adaptive Universities: Emerging Organisational Forms Based on Experiences of European and US Universities. // *Tertiary Education and Management*, 2001. — Vol. 7. — No. 2. — Pp. 121-134.
39. Williams G. *The Enterprising University: Reform, Excellence and Equity*. / Edited by Gareth Williams. Buckingham [England]; Philadelphia, PA: Society for Research into Higher Education: Open University Press, 2003. — 193 p.
40. Гинда С. Управління процесами інтелектуальної капіталізації економіки України [Текст] : автореф. дис.... канд. екон. наук : 08.00.03 / Гинда Стефанія Миколаївна ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. — Львів, 2018. — 20 с.
41. Мачуський В.В. Академічне підприємництво в Україні: поняття та суб'єкти. *Міжнародний науковий журнал «Верховенство права»*. Спеціалізоване видавництво «ЮНЕСКО». Кишинів. 2018. №3. С.153-157.

References

1. Klark B.R. Stvorennia pidpriemnytskykh universytetiv: orhanizatsiï napravlennia transformatsii. — M.: Vyd. dim derzh.un-tu — Vyshcha shkola ekonomiky, 2011. — S. 200.
2. Itskovits H. Potriina spiral. Universytety — pidpriemstva — derzhava. Innovatsii v dii: monohrafiia / H. Itskovits; per. z anhl. pid red. A.F.Uvarova. — Tomsk: vyd-vo Tom. derzh. un-tu system upr. i radioelektroniky, 2010. — 237 s.
3. Konstantinov H. N., Filonovych S. R. Shcho take pidpriemnytskyi universytet / H. N. Konstantinov, S.R. Filonovych // Teoretychni i prykladni doslidzhennia, 2007. — [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: vo.hse.ru/attachment.aspx?Id=76.
4. Chrisman J., Hynes T., Fraser S. Faculty Entrepreneurship and Economic development: The Case of the University of Calgary. // Journal of Business Venturing, July 1995. — Volume 10. — Is. 4. — Pp. 267-281.
5. Clark B.R. Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformations. Oxford: Pergamon-Elsevier Science, 1998. — 180 p.
6. Dill D. University-industry entrepreneurship: the organization and management of American university technology transfer units. // Higher Education, 1995. — Vol. 29, No. 4. — Pp. 369-384.
7. Etzkowitz H. Entrepreneurial Scientists and Entrepreneurial Universities in American Academic Science. // Minerva, 1983. — Vol. 21. — Is. — 2-3. — Pp. 198-233.
8. Etzkowitz H. Research groups as 'quasi firms': the invention of the entrepreneurial university. // Research Policy, 2003. — Vol. 32. — Is. 1. — Pp. 109-121.
9. Jacob M., Lundqvist M., Hellsmark H. Entrepreneurial transformations in the Swedish University system: the case of Chalmers University of Technology. // Research Policy, 2003. — Vol. 32. — Is. 9. — Pp. 1555-1569.
10. Kirby D.A. Entrepreneurship.UK: Maidenhead, McGraw-Hill Higher Education, July 2002. — 360 p.
11. Röpke J. The Entrepreneurial University. Innovation, academic knowledge creation and regional development in a globalized economy. // Department of Economics, Philipps-Universität Marburg, Germany, September 16, 1998. — p. 2 (15 p.).
12. Röpke J. The Entrepreneurial University, Innovation, academic knowledge creation and regional development in a globalized economy. Working Paper Department of Economics, Philipps-Universität Marburg, Germany, 5.1.2000. — p. 3 (19 p.).
13. Williams G. The Enterprising University: Reform, Excellence and Equity. / Edited by Gareth Williams. Buckingham [England]; Philadelphia, PA: Society for Research into Higher Education: Open University Press, 2003. — 193 p.
14. Subotzky G. Alternatives to the Entrepreneurial University: New Modes of Knowledge Production in Community Service Programs. // Higher Education, December 1999. — Vol. 38. — No. 4. — Pp. 401-440.
15. Romanovskyi O.O. Ekonomichna dotsilnist isnuvannia innovatsiinykh pidpriemnytskykh universytetiv / O.O. Romanovskyi // Ekonomika ta derzhava. — 2011. — № 10. — S. 4—8.
16. Palatnykov D.E. Ratmanova E.V. Perspektivy u problemy ynnovatsyonnoi deiatelnosti vysshykh uchebnykh zavedenyi v sovremennoi Rossyy. URL: http://yaratiso.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=361Itemid=50
17. Schulte P. The entrepreneurial university: a strategy for institutional development // Higher education in Europe. — V. 29. — P. 187—193.
18. Barnett, R. (2000), «University knowledge in an age of supercomplexity», Higher Education, 40, pp. 409-422.

19. Barber M., K. Donnelly and S. Rizvi (2013), «An avalanche is coming. Higher education and the revolution ahead», Institute of Public Policy Research, London.
20. Shattock, M. (2003), *Managing Successful Universities*. Buckingham: SRHE and Open University Press.
21. Perkman, M., et al., (2013), «Academic engagement and commercialisation: A review of the literature», *Research Policy* 43, pp. 423-442
22. Oldham, G.R. & Da Silva, N., (2015), The impact of digital technology on the generation and implementation of creative ideas in the workplace. *Computers in Human Behavior*, 42, pp.5–11.
23. Maunter, G. (2005), «The Entrepreneurial University. A discursive profile of a higher education profile», *Critical Discourse Studies*. 2 (2), pp. 95-120
24. Gibb, A.A. (2002), «In pursuit of a new 'enterprise' and 'entrepreneurship' paradigm for learning: creative destruction, new values, new ways of doing things and new combinations of knowledge», *International Journal of Management Reviews* 4(3), pp. 233-269
25. Fitzgerald, M. et al., (2013), *Embracing digital technology*. MIT Sloan Management Review, pp.1–12
26. Oldham, G.R. & Da Silva, N., (2015), The impact of digital technology on the generation and implementation of creative ideas in the workplace. *Computers in Human Behavior*, 42, pp.5–11.
27. OECD (2017), *Key Issues for Digital Transformation in the G20.*, (January), p.163.
28. Sclater, N., & Mullan, J. (2017), *Learning analytics and student success — assessing the evidence*. URL: <https://www.jisc.ac.uk/reports/learning-analytics-in-higher-education>
29. European Commission (2017). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a renewed EU agenda for higher education*, Brussels, 30.5.2017. COM(2017) 247 final. URL: https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/he-com-2017-247_en.pdf
30. Kaletnik, H.M., Adamchuk, V.V., Bulhakov, V.M. (2017). Stan ta osnovni perspektivy pidhotovky vysokokvalifikovanykh inzhenernykh ta naukovykh kadrov v haluzi ahroinzhenerii. *Tekhnika, enerhetyka, transport APK*. № 1 (96). S. 5-15.
31. Rozvytok akademichnoho pidpriemnytstva v zakladakh vyshchoi osvity ta naukovykh ustanovakh Ukrainy: Kruhlyi stil (m. Kyiv, 16 travnia 2019), vidp. red. D.Iu. Chaika. — K., 2019. — 128 s.
32. Harandzha I. Ya. Akademichne pidpriemnytstvo yak napriam formuvannia innovatsiinoho vektoru rozvytku natsionalnogo hospodarstva / I.Ia. Harandzha // *Upravlinnia ekonomichnymy protsesamy na makro-i mikrorivni: problemy ta perspektivy vyryshennia: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii molodykh vchenykh*, 11-12 kvitnia 2014, Natsionalnyi universytet «Lvivska politehnika». — Lviv, 2014. — S. 15-16.
33. Zhukov S. A. Akademichne pidpriemnytstvo yak faktor pidvyshchennia efektyvnosti pidpriemstv i formuvannia innovatsiinoho potentsialu ekonomiky Ukrainy / S. A. Zhukov // *Visnyk Pryazovskoho derzhavnogo tekhnichnogo universytetu. Serii: Ekonomichni nauky*. — 2017. — № 33. — S. 65-74.
34. Clark B.R. *Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformations*. Oxford: Pergamon-Elsevier Science, 1998. — 180 p.
35. Guerrero-Cano M., Kirby D., Urbano, D. A literature review on entrepreneurial universities: An institutional approach. Working Paper Series, 06/8. / *Business Economics Department*. Autonomous University of Barcelona, June 2006. — 28 p.
36. O'Shea R.P., Chugh H., Allen T. J. Determinants and consequences of university spin-off activity: A conceptual framework. // *Journal of Technology Transfer*, 2008. — Vol. — 33. — No. 6. — Pp. 653–666.

37. Rothaermel F. T., Agung S. D., Jiang L. University entrepreneurship: a taxonomy of the literature. // *Industrial and Corporate Change*, 2007. — Vol. 16. — Is. 4. — Pp. 691–791.
38. Sporn B. Building Adaptive Universities: Emerging Organisational Forms Based on Experiences of European and US Universities. // *Tertiary Education and Management*, 2001. — Vol. 7. — No. 2. — Pp. 121-134.
39. Williams G. The Enterprising University: Reform, Excellence and Equity. / Edited by Gareth Williams. Buckingham [England]; Philadelphia, PA: Society for Research into Higher Education: Open University Press, 2003. — 193 p.
40. Hynda S. Upravlinnia protsesamy intelektualnoi kapitalizatsii ekonomiky Ukrainy [Tekst] : avtoref. dys.... kand. ekon. nauk : 08.00.03 / Hynda Stefaniia Mykolaivna ; Lviv. nats. un-t im. Ivana Franka. — Lviv, 2018. — 20 s.
41. Machuskyi V.V. Akademichne pidpriemnytstvo v Ukraini: poniattia ta subiekty. *Mizhnarodnyi naukovi zhurnal «Verkhovenstvo prava». Spetsializovane vydavnytstvo «IuNESKO»*. Kyshyniv. 2018. №3. S.153-157.